

Drago Župarić-Iljić
Institut za migracije i narodnosti
Zagreb

Razmatranja predstavnika zagrebačkih Srba o prekograničnoj suradnji Srba u Hrvatskoj sa Srbijom

Sažetak

Pomoću analize sadržaja transkripata intervjua i ispunjenih upitnika provedenih među predstavnicima nacionalnomanjinskih organizacija Srba u Zagrebu, u ovom je radu analizirano, opisano i ilustrirano doživljavanje najvažnijih odrednica i obrazaca prekogranične suradnje koju organizacije Srba u Zagrebu ostvaruju s državnim i civilnim sektorom Republike Srbije. Komparacijom sličnosti i razlika u percepciji grupiranih odrednica prekogranične suradnje u ovom radu analiziramo slijedeće: percepciju zakonskih okvira prekogranične suradnje; percepciju dosadašnje kvalitete, značaja i financijske održivosti prekogranične suradnje; percepciju općeg položaja manjine, potreba i očekivanja u odnosu prema Republici Hrvatskoj, Republici Srbiji i Europskoj uniji.

1. Uvod – prekogranična suradnja i srpska nacionalnomanjinska zajednica u Zagrebu¹

Na teritoriju Republike Hrvatske (RH) Srbi su prostorno naseljeni u većem omjeru na širem području Istre, Gorskog kotara, sjeverne Dalmacije i Dalmatinskog zaleđa, Korduna, Banija, Like, zapadne i istočne Slavonije, te većih gradova, pa tako i Zagreba i okolice. Srpska nacionalnomanjinska zajednica u RH od razdoblja popisa 1991. godine do popisa iz 2001. doživjela je najveći demografski pad i depopulaciju, uvjetovanu prvenstveno neregularnim kretanjem stanovništva uslijed (e)migracije potaknute ratnim zbivanjima. Uz niske demoreprodukcijske trendove, nepovoljni društveno-politički položaj, te visoku stopu (prisilnog) iseljavanja u periodu 1990-ih, Srbi u Hrvatskoj su doživjeli i promjenu svog političkog tj. ustavnog statutarnog

¹ Rad predstavlja dio opsežnijeg istraživanja o usporedbi percepcije pojedinačnih odlika prekogranične suradnje Srba u Zagrebu s Republikom Srbijom i Hrvata u Srbiji s Republikom Hrvatskom. Vidi u Župarić-Iljić (2010.).

položaja, iz statusa „narodnosti“ u status „nacionalne manjine“. Smanjene broja Srba u popisu iz 2001. dijelom se može objasniti i procesima skrivanja vlastitog etničkog porijekla, tzv. etnomimikrije. Opis i analiza povijesnih tokova, političkih, gospodarskih i kulturnih procesa koji su utjecali na današnji položaj i razinu integriranosti nacionalnomanjinske zajednice Srba u Hrvatskoj, na ovom bi mjestu uvelike premašili svrhu i cilj ovoga rada, stoga se ovdje fokusiramo na specifično pitanje prekogranične suradnje u poslijeratnom razdoblju.

Dok je hrvatska nacionalna manjina u Srbiji tek u razdoblju proteklih desetak godina udarila temelje ustrojavanja vlastite institucijske infrastrukture (Žigmanov, 2006.), osnivanjem profesionalnih organizacija koje artikuliraju potrebe i interese manjinske zajednice i spram Republike Srbije kao domicilne države i spram Republike Hrvatske kao teritorija „matične nacije“, dotle srpska nacionalna manjina u Hrvatskoj (ponovo) mora iznaći načine kako (re)strukturirati narušene temelje svog predratnog (manjinskog) identiteta, ili krenuti u izgradnju novih. U realnim okolnostima koje nameću rješavanje nekih općih bremenitih pitanja hrvatsko-srpskih odnosa poput povratka izbjeglih Srba, rješavanja stambenih pitanja, ostvarenja svih ostalih manjinskih prava zagarantiranih hrvatskim zakonima, fenomen prekogranične suradnje u ovom radu želi ukazati na potrebu problematiziranja ovog vida komunikacije kao neizostavnog elementa u danim okolnostima ponovne uspostave suradnje i razmjene obaju država, RH i RS, i obaju društava - hrvatskog i srpskog. Poticanje prekogranične suradnje i regionalnog povezivanja jedna je od europskounijskih smjernica, posredno usmjerena prema stvaranju novih beneficija za poboljšanje položaja nacionalnih manjina unutar država EU, kako ukazuje Markus (2003).

2. Percepcija prekogranične suradnje sa Republikom Srbijom - predmet istraživanja koji izmiče jasnoj definiciji

Kako je cilj ovog istraživanja analizirati percepciju prekogranične suradnje koju nacionalnomanjinske organizacije Srba u Zagrebu ostvaruju s Republikom Srbijom nužno je na početku ovog istraživanja razjasniti i definirati pojmove tj. sintagme „matična država“ i „domicilno društvo/država“. Sami ispitanici u ovom istraživanju naglasili su više puta kako su ti termini neprecizni, problematični i u političkom smislu pogrešni, čak i „ideološki obojeni“, s implikacijama značenja koje bi se mogle

„zloupotrijebiti ili pogrešno protumačiti“. Intervjuirani pripadnici i predstavnici srpske nacionalne manjine u Zagrebu predložili su uporabu termina „matična nacija“ umjesto termina „matična država“, jer, kako su naglasili, obzirom na njihovu autohtonost na ovim prostorima i dugotrajnost boravka od 15. stoljeća naovamo, tradiciju kulturnih kontakata i (su)života, te integriranosti na geografskom i kulturno-povijesnom prostoru koji odgovara današnjim granicama RH, matična država za Srbe u Hrvatskoj jest upravo - Hrvatska.

Stoga se *matična nacija* u ovom istraživanju odnosi na onu naciju koja je pripadnicima nacionalne manjine bliska po zajedničkom etnonacionalnom porijeklu, jeziku i kulturi, neovisno o geografskom području doseljavanja ili autohtonosti i specifičnostima povijesnog razvoja, dakle, za Srbe u Zagrebu to je matična nacija većinskog stanovništva u Republici Srbiji. Domicilna država podrazumijeva onu u kojoj pripadnici srpske nacionalne manjine prebivaju i čije državljanstvo posjeduju, neovisno o tome jeli im to jedino ili dvojno državljanstvo, dakle izrijekom Republika Hrvatska kao *domicilna država* Srba u Hrvatskoj. Ovo je izrazito važan moment koji budi povećanu pažnju i interes ispitanika koji sami naglašavaju kako oni nemaju druge domovine do Hrvatske, i kako se nalaze čak pomalo uvrijeđenim odgovarati na pitanja o suradnji s „matičnom nacijom“. Ovisno o stupnju osjećanja vlastite integriranosti u društvene i političke tokove u RH i „nacija“ bi sama po svojim karakteristikama trebala biti shvaćena više kao nacija svih građana Hrvatske, (francuski *građanski* model nacije) nego etnička /hrvatska/ nacija (njemački *etnički* model nacije).²

Pod *prekogranicom suradnjom*, isključivo u svrhu ovog istraživanja, podrazumijevamo suradnju nacionalnomanjinskih organizacija Srba u RH (s fokusom na one u gradu Zagrebu) koju one uzajamno ostvaruju s državnim i civilnim sektorom „matične nacije“ u RS. U nacionalnomanjinske organizacije, ubrajamo različite manjinske subjekte poput nacionalnomanjinskih vijeća, kulturno-prosvjetnih zajednica, kulturno-umjetničkih društava, centara kulture, i slično, kojima je jedan od zajedničkih ciljeva rad na očuvanju manjinskog identiteta i zaštite manjinskih interesa u okružju kulture većinskog (u ovom slučaju s predznakom *hrvatskog*) društva.³ Oblici

² Prema kritičnim ali slikovitim riječima jednog ispitanika: *Gledajte, to s tim matičnim zemljama i sličnom terminologijom u slučaju Srba iz Hrvatske posve promašuje cilj. Niti nam je Srbija matica – pa nismo od tamo došli, niti nam je ovakva Hrvatska domovina – ona nas, uostalom, jedva trpi. Dakle, posve smo apartni. S tim u vezi i suradnja sa Srbijom kao „matičnom nacijom“ je simbolična. Sumnjam da će ikada i biti drukčija.*

³ Iako se u laički može predmijevati kako je glavna preokupacija i aktivnost tih organizacija očuvanje i njegovanje identiteta i tradicijske kulture, jezika, običaja, folklor, na području Zagreba, gdje je kulturni i

korespondencije, suradnje, te ekonomske razmjene pojedinih manjina s „matičnom nacijom“ preko granica državnog teritorija često bivaju uvjetovani (i dijelom posredovani) od strane državnih tijela, ali se isto tako ti procesi prirodno odvijaju i na mikrorazini svakodnevnih komunikacija pripadnika manjine sa sunarodnjacima na području matične nacije, i bez „uplitanja“ same države (Perkmann, 2003). Percepcija predstavnika srpskih nacionalnomanjinskih organizacija o sadržajima i oblicima prekogranične suradnje posredno ukazuje na viđenje društvenog, političkog, ekonomskog i kulturnog položaja vlastite manjine u okruženju „domicilnog društva“.

U ovom istraživanju percepcija prekogranične suradnje između manjinskih organizacija Srba u Zagrebu i Republike Srbije proučavana je ponajprije koristeći kao metodološko sredstvo *analizu sadržaja* transkripata intervjua i ispunjenih anketnih upitnika u kojima su tematska pitanja pokrila problematiku pojedinih aspekata prekogranične suradnje. U interpretaciji podataka korištena je podvrsta *sadržajne analize dokumentacije* (Bryman, 2008:514-536), tzv. „tematska analiza“, gdje su analizirane kategorije sadržaja koje se izravno ili posredno odnose na prekograničnu suradnju.

U istraživanje su uključena ona tijela koje svojim profilom i radom brinu za interese i probitak pripadnika vlastite manjine – nacionalnomanjinska vijeća kao manjinska politička predstavnička tijela, predstavnici konzulata i nadležnih ministarstava. Za potrebe istraživanja proveli smo svojevrsnu *desk-study* analizu dostupne dokumentacije i općenito se informirali o djelovanju nacionalnomanjinskih organizacija Srba u Zagrebu. Kao vrijedan izvor informacija o sadržajima, praksama i mogućnostima prekogranične suradnje bile su i web-stranice pojedinih ministarstava RH i RS, a analiza uključuje i mapiranje pojedinih pravnih odredbi iz zakonodavnog okvira RH koje se po svom sadržaju odnose na pitanja položaja nacionalnih manjina i na pitanja prekogranične suradnje.

Upitnik koji je konstruiran u formi pisanog *fokusiranog intervjua* (vidi Hopf, u Flick, 2002), popisao je pod teme razgovora relevantne za istraživanje. Metoda biranja uzorka ispitanika među predstavnicima zagrebačkih Srba slijedila je pravila „svrhovitog uzorkovanja“, obzirom na poznavanje tematike i uključenost ključnih ispitanika u nacionalnomanjinski život zajednice. Sam upitnik činilo je petnaest otvorenih pitanja,

intelektualni život ipak nešto življi zbog urbanosti same lokacije, neke udruge sudjeluju i u organizaciji programa (znanstveni skupovi, nakladništvo, književne večeri, medijska produkcija) koje čine otklon od striktno tradicijskog i kulturnog obrasca „manjinskog stvaralaštva“.

odaslanih kao formular, tj. protokol intervjua, u razdoblju od lipnja do listopada 2009., putem elektronske pošte na adrese Srpskog kulturnog društva „Prosvjeta“, Zagreb, Srpskog demokratskog foruma Zagreb⁴, Srpskog narodnog vijeća - Zagreb, te predstavnik Konzulata Republike Srbije u Zagrebu. Upitnik je poslan i na adrese „Sektora za kulturno-prosvjetnu, naučnu i sportsku saradnju“, te „Odseka za informativne poslove, promocije, saradnje i informisanje dijaspor“, oboje pri Ministarstvu za dijasporu Republike Srbije, kao i na adresu Srpskog privrednog društva Privrednik iz Zagreba, ali od navedenih nažalost nismo dobili odgovor. Dva su upitnika ispunjena i vraćena nazad, dok su dva popunjena kroz vođeni intervju, dogovoren od strane predstavnika nacionalnomanjinskih organizacija Srba u Zagrebu.

Odgovori prikupljeni intervjuima i upitnicima zapravo su stavovi vodećih predstavnika u nacionalnomanjinskim organizacijama Srba u Zagrebu, te time nisu i ne mogu biti vjerodostojan odraz mišljenja većine pripadnika nacionalne manjine. Uzorak ispitanika je ograničen i činjenicom da istraživanjem nisu bili obuhvaćeni predstavnici Srpske pravoslavne crkve u Hrvatskoj i crkvene opštine u Zagrebu, bitnog aktera po pitanjima obrazovanja, kulturne i vjerske suradnje, te materijalnog potpomaganja, socijalne i duhovne skrbi. Uzorkom nisu obuhvaćeni ni predstavnici prosvjetnih institucija, iako je neizostavna njihova uloga u procesima izgradnje i očuvanja nacionalne svijesti, kulturnog i društvenog identiteta uopće.

3. Preliminarni rezultati istraživanja

Cilj nam je ovdje prikazati preliminarne rezultate istraživanja a za preciznije i recentnije rezultate nužna su daljnja istraživanja na ovu temu. Analiza sadržaja pravnih dokumenata prethodila je analizi sadržaja ispunjenih upitnika, gdje smo izučili potrebnu pravnu dokumentaciju kojom se uređuju pitanje međudržavne i prekogranične suradnje Srbije i Hrvatske. U slijedećoj fazi analize sadržaja ispunjenih upitnika i transkripata intervjua dobivene smo podatke tematski grupirali i obradili kroz slijedeće potkategorije: 1. Percepcija zakonskih okvira prekogranične suradnje; 2. Percepcija dosadašnje kvalitete, značaja i financijske održivosti prekogranične suradnje; 3. Percepcija općeg položaja manjine, potreba i očekivanja u odnosu prema Republici

⁴ Prvenstveno shvaćenog kao ljudskopravaške organizacije civilnog društva, ali koja ravnopravno sudjeluje i u manjinskim pitanjima zaštite i pomoći Srbima u Hrvatskoj.

Hrvatskoj, Republici Srbiji i Europskoj uniji. Pojedine odgovore iz upitnika donosimo u cjelovitom ili skraćenom obliku, kao ilustraciju pojedinih tematskih podsadržaja. Komparirajući i analizirajući sličnosti i razlike u percepciji grupiranih odrednica prekogranične suradnje Srba u Zagrebu s Republikom Srbijom donosimo slijedeće preliminarne rezultate:

3.1. Percepcija zakonskih okvira prekogranične suradnje

Međunarodni pravni instrumenti u području uređivanja i zaštite nacionalnomanjinskih prava, obvezujući su za Hrvatsku i Srbiju, a dijelom normiraju i reguliraju i pitanja političko-pravnih pretpostavki prekogranične suradnje.⁵ Dodatna razrada principa i normativa iz ovih međunarodnih dokumenata u domaćim zakonodavstvima obje zemlje svojevrsni je imperativ za vlade obaju zemalja i jedan od prioriteta oba državna vodstva, koje streme pridruženju EU, nastojeći se što više dokazati kao stabilne, demokratske i pravne države, koje garantiraju zaštitu ljudskih i manjinskih prava. Ustav i pojedini zakoni obje zemlje (RH i RS), prvenstveno Ustavni Zakon o pravima nacionalnih manjina RH (2002.), razni bilateralni sporazumi i protokoli, predstavljaju pravno-političke preduvjete međudržavne, prekogranične suradnje.

Iz analize sadržaja dostupne pravne dokumentacije kojima se uređuju položaj i prava nacionalnih manjina u nacionalnom zakonodavstvu vidljivo je kako je to područje različito uređeno u nacionalnim zakonodavstvima Hrvatske i Srbije. Prekogranična suradnja kao mogućnost uređena je na normativnoj razini uključivanjem u Ustav Srbije (2006.) i u Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina (2002.), s naglaskom na aktivnosti „prosvetnih i kulturnih“ udruženja.⁶ U Ustavu RH (2001.) te u „Ustavnom Zakonu o pravima nacionalnih manjina“ (2002.) među deset taksativno popisanih posebnih prava i sloboda pripadnika nacionalnih manjina, prema članku 7. tog Zakona,

⁵ “Deklaracija o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim manjinama” Ujedinjenih naroda iz 1992. i “Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina” Vijeća Europe iz 1995., sadrže normative i upute o zaštiti (nacionalnih) manjina, ali je nadležnost za daljnju razradu i implementaciju istih ostavljena na brigu i odgovornost nacionalnim tijelima zakonodavne tj. izvršne vlasti.

⁶ Članak 80. Ustava Srbije (2006.), „Pravo na udruživanje i na suradnju sa sunarodnjacima“, te članak 6. Zakonu o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina“ (2002.) „Pravo saradnje sa sunarodnicima u zemlji i u inostranstvu“

eksplicitno se nigdje ne spominje „prekogranična suradnja“, ali se posredno uređuje kroz druge odredbe.⁷

Sa pravne strane gledano petnaestak potpisanih sporazuma, desetak protokola i ostalih pravnih akata i bilateralnih ugovora pruža temelje za mogućnosti raznovrsne suradnje između obje zemlje, pa tako i između nacionalnih manjina sa matičnim nacijama. Za pitanja suradnje važno je ponajprije spomenuti „Sporazum o normalizaciji odnosa između Republike Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije“ (1996.) kao i „Sporazum između Vlade RH i Vlade SRJ o suradnji u području kulture i prosvjete“ (2002.). Neizostavan je i „Sporazum između Republike Hrvatske i Srbije i Crne Gore o zaštiti prava hrvatske manjine u Srbiji i Crnoj Gori i srpske i crnogorske manjine u Republici Hrvatskoj“, potpisan 2004. godine.⁸ U svrhu provođenja ovog sporazuma ustanovljen je Međuvladin mješoviti Odbor za manjine koji se dosad sastajao tri puta - 2005., 2006., te nakon trogodišnje pauze 2009. Rad Odbora dosad je bio fokusiran ponajviše na pitanja međudržavne suradnje u području školstva, kulture, informiranja i medija, te zaštite spomeničke baštine, s fokusom na međudržavnu razinu i bez dodatne artikulacije uključivanja pripadnika samih manjina za oblike neposredne suradnje s matičnim nacijama.

No kakva je percepcija te zakonske uredenosti obzirom na stvarne prakse suradnje kao razine ostvarenja manjinskih prava? Ispitanici Srbi u Zagrebu naglašavaju kako je zakonska regulativa neobvezujuća i više deklarativne prirode, kako je zakonsko-normativni aspekt suradnje u konturama uređen, ali je zapravo najveći problem nedosljedna i spora implementacija zakona jer nema dostatne političke volje za puno poštivanje i provođenje zakona. Ispitanici naglašavaju kako je bitno iz Ustavnog zakona

⁷ Ovdje je naročito važan članak 6., stavak 1. i stavak 3., Ustavnog zakona iz 2002. „*Republika Hrvatska može s drugim državama sklapati međunarodne ugovore kojima će urediti pitanja prava i sloboda pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj.*“ Isto tako valja spomenuti i odredbe članka 16. „*(1) Pripadnici nacionalnih manjina, njihove udruge i vijeća nacionalnih manjina odnosno predstavnici nacionalnih manjina slobodno održavaju veze s narodom s kojim dijele ista etnička, jezična, kulturna i/ili vjerska obilježja, te s pravnim osobama sa sjedištem na području države tog naroda koje obavljaju djelatnosti odgoja i obrazovanja, znanosti, kulture, nakladničke (izdavačke) i humanitarne djelatnosti...*“ Nažalost, niti u Ustavnom zakonu o izmjenama i dopunama Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina (2010.), nije se išlo u navođenje i razradu odredbi koje bi se ticale prekogranične suradnje. Također, ni u Akcijskom planu za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina za razdoblje od 2011. - 2013. godine od 12 poglavlja na koje se treba obratiti pozornost nema ni spomena prekogranične suradnje.

⁸ Prema članku 11. tog Sporazuma „*(s)tranke će osigurati manjinama mogućnost svestranih, slobodnih i neposrednih odnosa s matičnim narodom te s njegovim državnim i javnim ustanovama. U tu će svrhu, u okviru vlastitih mogućnosti, podupirati razvijanje kulturnih i gospodarskih odnosa i razmjenu stručnjaka. Stranke, pravne osobe i državljani stranaka mogu radi ostvarivanja načela ovoga Sporazuma pružati potporu udrugama manjina koje žive na teritoriju druge stranke... U interesu svojih manjina stranke ovoga Sporazuma podržat će prekograničnu i gospodarsku suradnju.*“

izvesti propise na lokalnoj razini i uskladiti zakone sa statutima jedinica lokalne samouprave, kako bi se sustavno provodili. Tako se rasprava ustvari prenosi iz legislativne, normativno-pravne, na političku i društvenu ravan (ne)primjene propisa i standarda. Riječima samih ispitanika:

Hrvatski Ustavni zakon o pravima manjina je jako dobro napisan ali je provođenje problem. Jedino se provodi u dijelu zastupanja u Saboru, i kulturne autonomije. Jer čine se da su države Hrvatska, Srbija, i Bosna tumače sve Zakone po pitanju zaštite manjina samo kao pitanje kulturnog identiteta, što je greška. Mi se borimo da se riješe pitanja od životnog značaja,...

Zakonska regulativa je uglavnom mrtvo slovo na papiru. Od toga je vrlo malo koristi u praksi.

Problemi Srba izbjeglih iz Hrvatske još postoje i više nego samo po pitanjima suradnje ili nesuradnje. U najmanju ruku to je nebriga a u najgoru ruku nevoljkost vlasti da postupa u skladu sa Ustavnim zakonom, sa međunarodnim normama, pa i sa koalicijskim partnerom. Jednostavno, to je politička trgovina.

U rad Međuvladinog mješovitog Povjerenstva polaže se dosta nade, ali se i kritizira tromost sustava u efikasnom rješavanju nagomilanih problema, što se očitovalo i u trogodišnjoj pauzi nesastajanja tog Povjerenstva, kao i neuključivanje samih predstavnika nacionalnomanjinskih organizacija kao ravnopravnih aktera u rješavanjima pitanja koje se tiču samih manjina.

Ima grešaka, u članku 6. Ustavnog Zakona stoji "može" umjesto da "mora".⁹ „Može“ ne znači ništa. Zakonska osnova postoji ali ako ne postoji politička volja, dakle opet uključivanje manjinskih organizacija i organizacija civilnog društva... Ne znam tko je član te Komisije, (Međuvladinog mješovitog Povjerenstva, op.a.) pretpostavljam da je netko od ovih državnih... ali nas nitko nije pitao za mišljenje.

3.2. Percepcija dosadašnje kvalitete, značaja i financijske održivosti prekogranične suradnje

Predstavnici organizacija Srba u Zagrebu naglašavaju kako vidovi prekogranične suradnje, kao i načini financiranja i materijalne pomoći „Srbima u dijaspori“ ovise

⁹ Ovdje navodimo u cijelosti taj članak 6. (1) Republika Hrvatska može s drugim državama sklapati međunarodne ugovore kojima će urediti pitanja prava i sloboda pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj. (2) Prilikom sklapanja međunarodnih ugovora iz stavka 1. ovog članka Republika Hrvatska će se zalagati da se njima stvaraju i unaprjeđuju uvjeti potrebni za održavanje i razvijanje kulture pripadnika nacionalnih manjina, te očuvanje bitnih sastojnica njihove samobitnosti, odnosno njihove vjere, jezika, tradicije i kulturne baštine.

podosta o tipu političke vlasti i naročito gospodarskoj situaciji u Srbiji. Procjena je da se za Srbe u susjednim zemljama izdvajalo više sredstava za vrijeme prijašnje Vlade, a sad je tih sredstava manje, ali se to tumači i ekonomskim razlozima. Ispitanici naglašavaju kako se prekogranična suradnja poboljšala naročito sa Ministarstvom za dijasporu, Ministarstvom za obnovu i razvoj i Ministarstvom pravosuđa Srbije. Najvećim se dijelom ta suradnja tiče prosvjetno-izdavačke te kulturno-reprezentativnih djelatnosti (donacije knjiga, organizacija izložbi, skupova, tjedana kulture i slično), u čemu nedostaje više sistematičnosti i kontinuiranosti.¹⁰ Prekogranična suradnja se percipira ne primarno, ali predominantno, kao gospodarska suradnja između pojedinih regija, npr. Istre i Vojvodine, ili između gradova u pograničju, tj. Podunavlju, npr. Vukovara i Novog Sada, Subotice i Osijeka.

Dobra suradnja ostvaruje se i s Izvršnim vijećem Vojvodine, gradskom upravom Beograda i Novog Sada, ponajviše oko načina rješavanja imovinsko-pravnih i statusno-državljskih pitanja, te problema povratka izbjeglih, obnove i lokalnog razvoja, a tako i suradnja sa civilnim sektorom u Srbiji, ponajviše s ljudsko-pravaškim organizacijama i onima koje skrbe o pravima izbjeglica i povratnika.¹¹ Zanimljivo je da iako istovremeno u oskudici sredstvima, organizacije Srba u Zagrebu pokušavaju pomoći svojim sunarodnjacima u Republici Srbiji, opet specifično srpskim izbjeglicama iz Hrvatske. Predstavnik SDF-a naglašava kako je ta pomoć često nematerijalna kroz organiziranje radionica, tribina, info-pultova, pružanje usluga besplatne pravne pomoći i savjetovanja. Predstavnik Prosvjete istaknuo je pak kako je samo društvo sufinanciralo neke kulturne manifestacije organizirane od strane srpskih povratnika u Dalmatinsku zagoru, ali bez prave sistematičnosti, jer bi to iziskivalo dodatna sredstva.

Ovisno o stranci koja je na vlasti, tako financijski i prolazimo. Kad je na vlasti bio Koštuničin „nacionalniji“ DSS, onda je bilo para za Srbe iz okruženja, kako se to kaže. Sad kad je na vlasti „građanskiji“ DS, para je bitno manje.

...Radimo uglavnom sa udruženjima izbjeglica, sa građanima Hrvatske koji su otišli 1991-5. Suradnja je česta; diskutiranje, analiziranje, utjecaj na organe RH i RS na pitanja povratka, tipični problemi, stambeno zbrinjavanje, povratak imovine, vađenje dokumenata, infrastruktura. Nadam se da ćemo se u dogledno vrijeme početi baviti sofisticiranim stvarima, obrazovanjem, integracijom u društvene tokove i tako.

¹⁰ SKD Prosvjeta surađuje i s državnim srbijanskim izdavačkim poduzećima na ponekom projektu od kulturnog i povijesnog značaja (npr. re-izdanja Zenita, sabrana djela Sime Matavulja, i slično).

¹¹ Npr. posredovanjem SNV-a izravna suradnja ostvarena je s *Fondom za pomoć izbjeglicama* iz Novog Sada, kada je količina sadnica, sjemenskog kukuruza i poljoprivredne mehanizacije podijeljena građanima Hrvatske na povratničkim područjima. Kao primjer suradnje je i onaj između SDF Zagreb i Grupe 484 u Beogradu, posredno preko međunarodnih inicijativa kao što je *Balkan Trust for democracy*, ili sredstvima EU iz programa *Pomoć zajednici u obnovi, razvoju i stabilizaciji* (CARDS).

S državom surađujemo ali tako da tražimo novac od resornih ministarstava (kulture, dijaspore, nauke i obrazovanja)... Glavni akteri su ministarstva. Mi molimo i kukamo, oni se smiluju nad nama i doture nešto para ili ne. Financijski se pokrивamo s preko 90 posto sredstava iz budžeta Vlade RH. Novac koja kapne iz Beograda ili Novog Sada više je simboličnog karaktera... Pomaže nam tu i tamo i Izvršno veće Vojvodine, i nešto sitno novosadska i beogradska gradska uprava.

Prekogranična suradnja istaknuta je kao potrebna, bitna i priželjkivana programska smjernica Vlade Srbije, a pomoć sunarodnjacima u Hrvatskoj prema mišljenju ispitanika treba biti važan dio vanjske politike Srbije poradi poboljšanja općeg položaja srpske manjine u RH. Kao važan faktor daljnje stabilizacije međudržavnih odnosa i suradnje prepoznata su veleposlanstva i konzularna predstavništva Srbije u RH, no percipirana su kao tijela bez previše mogućnosti da izdašnije financijski pomognu zajednicama Srba u Hrvatskoj. Stoga su oblici materijalne pomoći od strane države Srbije procijenjeni kao nedovoljni, pa je time manjinska zajednica više okrenuta sredstvima financiranja od strane RH i stranih donatora. Srbi u Zagrebu zadovoljni su sa sredstvima koja dobivaju od RH, a ona od strane Srbije procijenjena su kao minorna, ali su ispitanici pomireni sa argumentom kako je Srbija u lošijoj ekonomskoj poziciji, te ni ne može izdvajati više sredstava.¹²

Redovito surađujemo – susreti, konzultacije, savjetovanja sa Ambasadom ovdje i sa pojedinim ministarstvima Srbije – niti toliko često niti toliko kvalitetno koliko je nama potrebno. Mi nismo dovoljno razvijeni i nemamo sve organizacijske i institucijske elemente da bismo mogli baratati sa svim svojim potrebama. Bavimo se i kulturom i medijima, i povratkom, i obrazovanjem i stambenim zbrinjavanjem, i naravno da fali ljudi i sredstava.

Mi smo do unazad dvije godine 10% sredstava dobivali od hrvatske Vlade, tj. ministarstava. Ostalo su bile donacije strane, od UNHCR-a, stranih ambasada i slično. Od Savjeta za nacionalne manjine dobivamo za časopis, tako da sad dosiže oko 30%, i zahvaljujući MZSS pomoć starim povratnicima. Od Srbije smo pretprošle godine 3500 eura, prošle godine 2000 i ove godine 3000 eura. To je svakako nedovoljno, jer nas je 40 zaposlenih, tako da ta financijska pomoć od Srbije je više simbolična.

Financijska pomoć od RS je zanemariva. Prošlih smo godina dobivali 15 - 20000 eura godišnje, a ove godine ništa. Mi imamo dosta solidna primanja sa drugih strana, Srbija jest siromašna. Ovo utrošimo na izdavaštvo i kulturne djelatnosti... Značajniju pomoć dobivamo u materijalnim dobrima, srpska Vlada je dala 30-tak traktora i priključaka koje su podijeljene zadrugama i komunama po povratničkim krajevima. Pomoć u tim

¹² Prema podacima iz „Rezultata konkursa potpore dijaspori za 2008.“ Ministarstva za dijasporu Republike Srbije, za potrebe organizacija Srba u RH izdvojeno je 3 550 000 din (cca 300 000 kn).

mašinama dala je Vlada izvršnog Vijeća Vojvodine - drva za peć, sjemeni materijal i ostalo.

Konzul Srbije u Zagrebu ističe kako se ostvaruje suradnja konzulata s vijećima srpske nacionalne manjine u lokalnim zajednicama na pitanjima održivog povratka i obnove, kao i suradnja s Srpskom pravoslavnom crkvom prilikom vjerskih i tradicijskih aktivnosti. Prekogranična ekonomska suradnja manjina s matičnim nacijama prepoznata je tek među manjinskim subjektima u pograničnim područjima, sa velikim potencijalom ali još uvijek malom realizacijom. Prema shvaćanju konzula, razvijanje bilateralne međudržavne suradnje u pravno-političkom smislu tako predstavlja jedan mogući faktor osnaživanja obaju manjinskih zajednica za suradnju u ekonomskom i kulturnom sektoru, ali još više u svrhu poboljšanja samog položaja manjina u domicilnim društvima.

Sredstva koja Srbija ulaže u srpsku zajednicu u RH nisu dovoljna... Obzirom na istorijsku bliskost i zajedničke interese ovo je daleko od idealne situacije... Onda nemate ta sredstva da pomognete u toj mjeri u kojoj bi trebali. To se ne može nazvati ni nekom ozbiljnijom pomoći, to je veliki problem, ali nadamo se boljem.

3.3. Percepcija općeg položaja manjine, potreba i očekivanja u odnosu prema RH, RS i EU

Ispitanici naglašavaju pogrešku u tretiranju zajednice Srba u Hrvatskoj od strane hrvatske vlasti i međunarodne zajednice što na problematiku Srba u Hrvatskoj gledaju uvijek kroz pitanje položaja Srba u istočnoj Slavoniji, jer su Srbi tamo najzastupljeniji, no pravi problemi su u zapadnoj Slavoniji i pogotovo u dalmatinskom zaleđu. Otuda i nerazmjer u raspodjeli sredstava za pojedina područja. U ovom je istraživanju naglasak bio na položaj srpske zajednice u Zagrebu, no sami ispitanici su istaknuli kako u pasivnim, ruralnim poslijeratnim područjima proces reintegracije i obnove suživota nužno mora ići simultano sa ekonomskim razvojem zajednice. Kroz tu prizmu gleda se i na potencijal prekogranične suradnje u uspostavi i normalizaciji odnosa.

Kroz ekonomske projekte samo se može napraviti jedno povjerenje, imamo naznake da će nova vlast u Srbiji, da će pomoći ekonomske programe... Ako ekonomski programi

krenu bit će i poboljšanje suradnje. Da izgradnja mira i razvoj zajednice idu simultano, i da bude uključen civilni sektor, došlo bi i do povećanja prave suradnje.

Ima smisla istaći da je greška u tretiranju zajednice Srba u Hrvatskoj od strane hrvatske vlasti i međunarodne zajednice – oni su problematiku Srba u Hrvatskoj gledali uvijek kroz pitanje položaja Srba u istočnoj Slavoniji, normalno jer ih je tamo najviše, ali pravi problemi su van istočne Slavonije. Tamo izričito i organizacije koja se bavi Srbima ni nema, što je dijelom posljedica odnosa međunarodne zajednice a i povijesnih okolnosti mirne reintegracije.

Kao dio prijašnjeg istraživanja (Župarić, 2010.), pojam reciprocitet ponavljan je i istican kroz upitnike s ispitanicima Hrvatima u Srbiji. Naglašeno je od strane predstavnika Hrvata u Srbiji „kako nema reciprociteta u ostvarenju prava manjina u obje države“, u smislu da su ona za Hrvate u Srbiji manja i reducirana, u usporedbi s pravima Srba u RH. U pojedinim odgovorima predstavnici zagrebačkih Srba povlačili su usporedbe sa situacijom koja se tiče Srba u RH sa onom koju imaju Hrvati u Srbiji (s fokusom na Vojvodinu), kao u odgovorima koji ukazuje na percepciju pravne zajamčenosti ostvarenja prava manjinskih organizacija i prekogranične suradnje.

Nadalje, Srbi u Zagrebu također pozivaju na afirmativnu akciju, prema srpskoj manjini u RH, prije svega u ostvarenju prava na političku participaciju na lokalnim razinama i ostvarenje prava na zapošljavanje, razmjernu zastupljenost Srba u javnim službama, upravnim tijelima lokalne samouprave i pravosuđu. Otuda i procjena jednog ispitanika kako se Srbi u Hrvatskoj trenutno nalaze „u procjepu između asimilacije kojoj su izloženi u velikim gradovima, te getoizacije na ruralnim područjima povratka“ zbog takove nezastupljenosti.

Najveći problem Ustavnog Zakona RH iz 2002. je taj što lokalni statuti općina i gradova nisu usklađeni sa Ustavnim Zakonom. Dok ne napišu, donesu te dokumente, nema života na lokalnom nivou. No moj je utisak da Hrvati u Vojvodini na lokalnom nivou imaju dosta prava, po meni više nego Srbi ovdje na lokalnom nivou.

Što se tiče zakonske zagarantiranosti i implementacije, slažem se da Vojvođanski Hrvati sigurno nemaju toliku moć da upravljaju svojim životima i položajem koliko bi trebali. Isto tako je sa nama ovdje, ali stvari se kreću na bolje. Uvijek presporo, prekasno, premalo prava i podrške razumijevanja manjina. A pogotovo jer je ratni kompleks najsnažniji kontekst i jednog i drugog društva.

Obje strane ističu relativno nepovoljnu društvenu i političku klimu, koja još uvijek kao posljedica nedovršenog procesa pomirbe nakon ratnih zbivanja opterećuje ostvarenje potpunih prava za pripadnike manjina, sve do osnovnog prava na

samoizjašnjavanje i izražavanje svog etničkog identiteta. Uz to, i predstavnici organizacija Srba u Zagrebu procjenjuju da je RH ipak više napredovala od Srbije po pitanju zaštite manjina, barem što se tiče života u urbanijim centrima, naglašavajući probleme povratnika na lokalnoj razini i incidentalnih situacija koje ostaju pravno nesankcionirane. Izrazito je važno i shvaćanje ispitanika iz obje grupacije kako relativno nov manjinski status obje zajednice jest donekle razlog nekontinuiteta u izgrađenosti institucionalne infrastrukture, što po mišljenju ispitanika posredno utječe i na kvalitetu i opseg suradnje.

Predstavnici Srba u Zagrebu ne percipiraju prekograničnu suradnju, nego funkcioniranje pravne države, ekonomsku stabilizaciju, demokratizaciju i poštivanje načela pluralizma i prava na različitost kao prioritete za poboljšanje svog statusa. Jedan ispitanik mišljenja je kako od nedovoljne prekogranične suradnje veći problem predstavlja nestabilnost i nedemokratičnost i hrvatskog i srpskog društva, što je glavna prepreka poboljšanja položaja manjina.

Najviše treba inzistirati ne na prekograničnoj suradnji, potrebna je za Srbiju stabilizacija, ali najviše demokratizacija i modernizacija zemlje. Mi smo u bitno nemodernim državama – centralističke, patrijarhalne, plutokratske, bez demokratske tradicije, sa zazorom i bitnim društvenim i pravnim ograničenjima prema manjinama svih vrsta. I onda to kombiniraj sa ekonomskom situacijom, mi smo nemoderna društva u kojim kolektiviteti vladaju; jučer je to bila radnička klasa, danas je etnička odrednica moj hrvatski ili moj srpski narod.

Na djelu je još uvijek proizvodnja neprijatelja, stvaranje negativnih mitologija, stereotipa i predrasuda. Veći je problem nestabilnost i nedemokratičnost obadva društva što je po meni glavna prepreka.

Predstavnici srpske nacionalnomanjinske zajednice očekuju kako će čin pridruženja Republike Hrvatske i Republike Srbije Europskoj uniji, pridonijeti i poboljšanju položaja manjina u obje države, poboljšanju međudržavnih odnosa, daljnjoj demokratizaciji obje zemlje, te posredno, većoj i kvalitetnijoj prekograničnoj suradnji. Tako uspostava mreže prekogranične suradnje raznih civilnih i političkih aktera predstavlja mogući budući socijalni i kulturni kapital koji će unaprijediti daljnju suradnju i konsolidaciju obaju društava. Također, ispitanici naglašavaju kako će se pristupanjem EU pojačati zaštita manjina, te će i kroz pretpostavljene oblike decentralizacije obje države suradnja lokalnih zajednica i pograničnih regija biti još bolja i raznovrsnija. Procjena je kako osmišljena i održiva strategija suradnje između resornih ministarstava mora biti ključna, kao i pomoć i iskustvo iz drugih pograničnih

regija unutar EU. Nemala očekivanja su i s financijske strane, u smislu ugovaranja zajedničkih projekata i povlačenja predpristupnih novčanih sredstava.¹³

Kroz prekograničnu suradnju vidim mogućnost razvoja ovog dijela Europe i sad kroz IPA predpristupne programe idemo na jedan ekonomski program – znači suradnja posebno u pograničnom području. Kroz turizam, eko programe, poljoprivredu, tu zajednički rad ima šanse.

Ulazak u EU će donijeti mnogo novih beneficija upravo manjinama. Regije surađuju, komuniciraju, i sigurno će i oblici decentralizacije država doprinijeti tome, sigurno će i suradnje lokalnih zajednica imati prilike za to. Treba pustiti lokalnim organima da surađuju, da odrađuju svoju komunikaciju na jednom „grass-roots“ lokalnom nivou.

Prekogranična suradnja se odvija između regija i prirodno funkcionira već par godina. To se uglavnom financira fondovima EU, kao „cross-border corporation“... Privredna suradnja je tu prisutna, ide ulaznom putanjom, politički odnosi utječu na to, iako i RS i RH imaju neriješena pitanja koja koče pun obim suradnje, no uzroke za to treba tražiti na obje strane.

4. Zaključna razmatranja o percepciji prekogranične suradnje

Zbivanja proteklih dvadeset godina ostavila su negativne posljedice na brojnost ali i stupanj, obim i kvalitetu integriranosti srpske nacionalnomanjinske zajednice u Hrvatskoj. Promijenjene su okolnosti dovele do potrebe za ponovnim redefiniranjem i restrukturiranjem manjinskog identiteta i manjinske institucionalne infrastrukture, za mobiliziranjem postojećih socijalnih mreža i kulturnog kapitala, za ciljeve vlastite izgradnje i jačanja. Službena upotreba materinjeg jezika, informiranja i obrazovanja na istom, njegovanja tradicije i etnonacionalnih simbola, samo su malen, uglavnom simbolički dio izražavanja posebnosti manjinskog identiteta u okruženju većinske kulture domicilnog društva.

Kroz medijsko informiranje putem nacionalnih i manjinskih tiskovina i internetskih portala, kao i putem posebnih izvješća o stanju ljudskih i manjinskih prava,

¹³ Ukupni doprinos EU sredstava iz IPA prekograničnog programa Hrvatska-Srbija za razdoblje od 2007. do 2009. godine, iznosio je 5.4 milijuna eura, gdje su pod *clusterom* „Održivi društveno-ekonomski razvoj“ financirani projekti sljedećih prioriteta: a) gospodarski razvoj, b) zaštita okoliša, c) „People-to-People“ program. O aktualnoj primjeni tog fonda piše J. Veselinović (2010): „IPA program prekogranične saradnje, mogu biti šansa za uspostavljanje bolje saradnje. Finansira ga Evropska unija, traje do 2013. godine, a vredan je 3,24 mil EUR. Programom su obuhvaćene različite privredne oblasti, prekogranična istraživanja, razvoj inovacija, razvoj turizma, zaštita prirodnih dobara pograničnih regiona, kao i unapređenje dobrosusedskih odnosa lokalnih zajednica sa obe strane granice. Osnovni cilj programa je izgradnja kapaciteta lokalnih, regionalnih i državnih institucija za sprovođenje EU programa i njihovu primenu za buduće EU strukturne fondove.“ Veselinović (2010:12).

(neostvarena) prava samih manjina, ponajprije ona socijalna i gospodarska, vezana uz pitanja osobnu sigurnost i rješavanje stambenog pitanja i stanarskih prava, zapošljavanje u javnoj upravi, pravosuđu i policiji na lokalnoj, županijskoj i državnoj razini, vezana uz socijalna prava poput mirovinskih, politička prava poput posebnog biračkog prava i slično, nakratko opet dolaze u prvi plan zanimanja javnosti. Rješavanje otvorenih pitanja zaštite manjinskih i ljudskih prava u multietničkim sredinama danas ostaje kao odgovornost obje države.

Izražavanje i očuvanje posebnosti nacionalnomanjinskog identiteta ostvaruje se velikim dijelom kroz angažman i djelovanje nacionalnomanjinskih organizacija u čijim programskim orijentacijama postoji svijest o važnosti prekogranične suradnje koju mogu ostvarivati s matičnom nacijom. Oblici, sadržaji i kvaliteta prekogranične suradnje manjinskih organizacija Srba u Zagrebu i Hrvatskoj među ispitanicima - Srbima u Zagrebu, percipirani su primarno kao ostvarenje pravne i infrastrukturne pomoći Republike Srbije, za srpske povratnike u postratnim područjima. Tako je dobra i suradnja s ne-vladinim sektorom iz Srbije, upravo oko pitanja pomoći izbjeglicama i povratnicima, nerijetko i uz pomoć međunarodnih ne-vladinih organizacija (iNGO). Posredno ta suradnja vodi normalizaciji odnosa i daljnjem razvoju civilnog društva u obje države. Financijska pomoć od strane vlade Srbije i nadležnih ministarstava percipirana je kao sustavna (u smislu raspisivanja redovitih godišnjih natječaja), ali nedostatna i ovisna o tipu aktualne političke vlasti i ekonomskoj situaciji u Srbiji, te uglavnom financijski nerazmjerna obzirom na stvarne potrebe manjinskih zajednica.

Ispitanici su naglasili potrebu za daljnjom preciznijom normativno-pravnom razradom regulative o suradnji putem nacionalnog zakonodavstva, također s potrebom usvajanja u lokalnim statutima i pune primjene u praksi. Pri tom, stvaranje povoljnije društvene klime kao i jasniji stav i izražavanje političke volje da se takva suradnja ostvaruje na međudržavnoj, međuregionalnoj i lokalnim mikrorazinama, ispitanici prepoznaju kao društveno-politički imperativ koji će utjecati na budući položaj nacionalnomanjinskih zajednica i u Srbiji i u Hrvatskoj. Obzirom na mogućnosti ostvarenja manjinskih prava, društvena i politička klima u Hrvatskoj je procijenjena kao relativno povoljnija, ali ipak loša u lokalnim povratničkim sredinama. No prvenstveno daljnja demokratska tranzicija obje države, dosljedna implementacija regulative o manjinama, veća financijska sredstva, i vladavina prava, percipirani su prioritetnim i ključnim za poboljšanje statusa i položaja srpske manjine u RH.

Od budućih pridruživanja eurointegracijama Hrvati iz Srbije očekuju poboljšavanje *intraetničke* suradnje sa sunarodnjacima u regiji i šire, dok Srbi iz Zagreba dodatno očekuju i intraetničku ali i daljnju *interetničku* suradnju, ne samo u pograničnim regijama, nego i na širem području regije. Ulaskom obje države u EU suradnja će se povećati u opsegu i kvaliteti, postati raznovrsnija, posljedično utjecati na regionalni razvoj i decentralizaciju, prema mišljenju ispitanika.

LITERATURA:

Babić, Dragutin. 2008. *Suživot Hrvata i Srba u Slavoniji: (re)konstrukcija multietničkih lokalnih zajednica nakon ratnih sukoba*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

Bašić, Goran. 2004. „Političko-pravni položaj srpske nacionalne manjine u savremenoj Jugistočnoj i Centralnoj Evropi”, *Teme*, vol. 28, br. 2, str. 673-764, 2004

Bryman, Alan. 2008. *Social Research Methods*, Oxford University Press

Flick, Uwe. 2002. *An introduction to qualitative research*, SAGE, London

Hasanbegović, Jasminka. 2005. Ostvarivanje i zaštita ljudskih prava u Srbiji - normativni okvir i pravna stvarnost, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 42, 55.-65.

Horvat, Ana. 2010. Autohtone nacionalne manjine i ustavne promjene 2009. - 2010. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 60, (2) 555-585

Horvatić, Milenko. 2001. Jugoslavenski manjinski standardi i Hrvati u SR Jugoslaviji. *Migracijske i etničke teme*, 1-2: 103-126

Mesić, Milan. 2003. Europski standardi manjinske zaštite i položaj manjina u Hrvatskoj. *Revija za sociologiju* 34: 161-177.

Perkmann, Markus. 2003. Cross-border regions in Europe. *European Urban & Regional Studies*, 10 (2): 153-172

Petsinis, Vasilis. 2004. Vojvođanske nacionalne manjine: sadašnje stanje i budući izgledi. *Sociološki pregled* 38 (1-2): 219-237

Raduški, Nada. 2009. Iskustva razvijenih evropskih zemalja u rešavanju pitanja nacionalnih manjina. *Sociologija* 51 (1): 65-82

Tatalović, Siniša. 2001. Nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj. *Politička misao*, 38 (3): 95-105

Tatalović, Siniša. 2006. Nacionalne manjine i hrvatska demokracija. *Politička misao*, Vol. XLIII, br. 2, str. 159–174

Tomić, Siniša. 2000. Nacionalne manjine i europske integracije. *Politička misao*, Vol XXXVII, br. 2, str. 123-128

Veselinović, Janko. 2010. Povratak izbeglih i prognanih lica i zaštita manjinskih prava, kao uslov normalizacije odnosa između Srba i Hrvata“, Srpsko-hrvatski odnosi u 20.veku – prošlost i perspektive, zbornik, Novi Sad, 2008.,

Veselinović, Janko. 2010. Pravni i politički aspekti otvorenih manjinskih i drugih međudržavnih pitanja između Srbije i Hrvatske i priključenje Evropskoj uniji, u: Darko Gavrilović (ur.) “Hrvatsko – srpski odnosi u 20. veku; politička i kulturna saradnja”, CHDR www.centerforhistory.net/images/stories/pdf/golubic2010_janko-veselinovic

Žigmanov, Tomislav, (2006), *Hrvati u Vojvodini danas: Traganje za identitetom*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada

Živić, Dražen; Pokos, Nenad Turk, Ivo. 2005. Basic Demographic Processes in Croatia. *Hrvatski geografski glasnik* 67/1, 27 - 44

Župarić-Iljić, Drago. 2010. Percepcija prekogranične suradnje Srba u Zagrebu sa Srbijom i Hrvata u Srbiji s Hrvatskom. u: Babić, Dragutin i Župarić-Iljić, Drago (ur.). *Nacionalne manjine kao faktor stabilnosti u međunarodnim odnosima Hrvatske i Srbije*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti. 99 - 116.

DOKUMENTI:

Akcijski plan za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina za razdoblje od 2011. - 2013. Godine

Alternativni izvještaj o primjeni okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj - Treći krug praćenja, 2004. – 2010. Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć – Vukovar, veljača 2010.

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Europe (1995.)

Rezultati konkursa potpore dijaspori za 2008., Ministarstvo za dijasporu Republike Srbije (2008.)

Sporazum između Republike Hrvatske i Srbije i Crne Gore o zaštiti prava hrvatske manjine u Srbiji i Crnoj Gori i srpske i crnogorske manjine u Republici Hrvatskoj, (2004.)

Sporazum između Vlade RH i Vlade SRJ o suradnji u području kulture i prosvjete (2002.)

Sporazum o normalizaciji odnosa između Republike Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije (1996.)

Studija: status i položaj Srba u Hrvatskoj. Srpski demokratski forum, Zagreb (2008.)

UN Deklaracija o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim manjinama (1992.)

Ustav Republike Srbije (2006.)

Ustav Republike Hrvatske (2001.)

Ustavni Zakon o pravima nacionalnih manjina RH (2002.)

Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina RS (2002.)

BILJEŠKA O AUTORU

Rođen 1981. u Županji. Od 2009. radi u Institutu za migracije i narodnosti u Zagrebu, na znanstvenom projektu „Nacionalne manjine u Hrvatskoj i eurointegracijski procesi“. Polaznik je doktorskog studija sociologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.